

**TARJIMASHUNOSLIKNING DOLZARB ZAMONAVIY
TENDENSIYALARI TARJIMA
SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH
VA TADQIQOTLAR**

Ilmiy rahbar: Zufarova Sevara Murotjonova

Nodira Yusupova Xurshid qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Tarjimonlik fakulteti talabasi

nodiraaslamova2319@gmail.com

ANNOTATSIYA: Mazkur ilmiy ishda tarjimashunoslikning bugungi kunda shakllanayotgan dolzarb, zamonaviy tendensiyalari hamda global raqamlashtirish jarayoni ta'sirida sohaning rivojlanish yo'nalishlari yoritiladi. Xususan, sun'iy intellekt, neyro-tarjima tizimlari, mashina tarjimasi, korpus lingvistikasi kabi raqamli texnologiyalarning tarjima jarayoniga kirib kelishi, ularning tarjimon mehnatini optimallashtirishdagi roli, hamda sifat nazorati jarayoniga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, tarjimashunoslikda raqamli manbalar, elektron lug'atlar, CAT-vositalar (Computer-Assisted Translation), hamda bulutli tarjima platformalaridan foydalanishning ilmiy-amaliy ahamiyati ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda tarjima jarayonining avtomatlashtirilishi, tarjimon kompetensiyasining zamonaviy talablari va raqamli muhitda tarjimaning yangi metodologik yondashuvlari alohida o'rin egallaydi. Maqola raqamli texnologiyalarni tarjima amaliyoti va nazariy tadqiqotlar bilan uyg'unlashtirishning istiqbollari va muammolarini ham yoritib beradi.

Kalit so'zlar: tarjimashunoslik, zamonaviy tendensiyalar, raqamli texnologiyalar, mashina tarjimasi, sun'iy intellekt, neyro-tarjima tizimlari, CAT-vositalar, korpus lingvistikasi.

Tarjima jarayonida raqamli korpuslardan foydalanish amaliyotda matnning mazmuniy va stilistik xususiyatlarini aniqroq tushunishga yordam beradi. Masalan, tarjimon murakkab huquqiy iboraga duch kelganida korpusdagi turli tarjima namunalari orqali bu iboraning turli kontekstlarda qanday ifodalanganini ko'ra oladi. Shuningdek, badiiy asarlar korpusini tahlil qilish orqali bir muallifning o'ziga xos obrazlar tizimi qanday tarjima qilinganini solishtirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Texnik yo'nalishdagi korpuslar esa muayyan atamaning qaysi shakli barqaror qo'llanayotganini aniqlashga xizmat qiladi va shu orqali matnning izchilligi ta'minlanadi.

Elektron terminologik bazalardan foydalanish tarjimada standartlashuvni kuchaytiradi. Masalan, tibbiyotga oid matnlarni tarjima qilayotganda termin bazasida berilgan izohlarni solishtirib yurak yoki qon aylanishiga oid atamalarning to'g'ri shaklini tanlash mumkin bo'ladi. Shunga o'xshash holat fizikaga oid matnlarda ham kuzatiladi, bunda elektron termin banki elektr hodisalari yoki mexanik jarayonlarga oid atamalarni yagona shaklda qo'llashga yordam beradi.

Xalqaro huquqiy matnlar tarjimasida esa turli davlatlardagi standart tarjimalarni raqamli bazadan solishtirib, eng mos variantni izchil qo'llash amaliy samaradorlikni oshiradi.

Raqamli lug'atlar orqali lingvomadaniy tahlilni chuqurlashtirish tarjimonning mazmunga yanada chuqur kirib borishiga yordam beradi. Bunga adabiy matnlar misol bo'lishi mumkin. Masalan, o'zbek adabiyotidagi "yorug' dunyo" kabi obrazli iborani tarjima qilayotganda elektron lug'atdagi madaniy izohlar asosida mazmunning falsafiy qatlamini anglash va unga mos ifodani tanlash imkoniyati tug'iladi. Tarixiy matnlarda uchraydigan arxaik iboralarni izohlovchi raqamli lug'atlar esa tarjimon uchun muhim qo'llanma vazifasini bajaradi. Bundan tashqari, sinonim qatlami boy bo'lgan matnlarda lug'atdagi qo'shimcha misollar yordamida eng mos va kontekstga to'g'ri keladigan variantni aniqlash osonlashadi.

1-jadval

Zamonaviy tendensiya	Ilmiy mazmuni	Amaliy misollar
Raqamli tarjima korpuslaridan foydalanish	Til birliklarining tabiiy qo'llanishi, so'z chastotasi, stilistik moslik va kontekstual tahlilni real matnlar asosida o'rganishga imkon beradi	Korpusda huquqiy terminlarning turli kontekstlardagi qo'llanishini solishtirish; adabiy obrazlarning boshqa tarjima variantlarini o'rganish; texnik matnlarda atamalarning barqaror shaklini aniqlash
Elektron terminologik bazalardan foydalanish	Terminlarning izchil qo'llanishi, fanlararo moslik va standartlashuvni ta'minlaydi	Tibbiy terminlarning bir xil talqinini butun matn bo'ylab qo'llash; huquqiy matnlarda xalqaro standartlarga mos atamani tanlash; texnika yo'nalishida murakkab atamalarni kontekstlar bo'yicha taqqoslash
Elektron lug'atlar orqali lingvomadaniy tahlil	So'z va iboralarning madaniy, tarixiy va semantik qatlamlarini izohlashga yordam beradi	Adabiy matndagi majoziy iboraning lug'atdagi madaniy izohlarini solishtirib mos tarjimani tanlash; tarixiy so'zlarning izohini raqamli lug'atdan topib to'g'ri ekvivalentni qo'llash; sinonim qatlamni lug'atdan tahlil qilib eng mos variantni tanlash
Elektron matn muharrirlaridan foydalanish	Matnni qatlamli tahrirlash, izchillikni tekshirish va versiyalarni solishtirish imkonini yaratadi	Tahrir tarixini ko'rib stilistik o'zgarishlarni taqqoslash; murakkab ilmiy matnni bo'limlarga ajratib izchil tahlil qilish; matndagi grammatik moslikni avtomatik tekshiruvchi vositalardan foydalanish

XULOSA

Tarjimashunoslikning dolzarb va zamonaviy tendensiyalari raqamli texnologiyalar bilan uzviy bog'liq bo'lib, bugungi kunda tarjima jarayonining deyarli barcha bosqichlariga chuqur kirib bormoqda. Raqamlashtirish jarayoni tarjimonning ish faoliyatini optimallashtiradi, matn bilan ishlashda yuqori aniqlik, tezlik va ilmiy asoslangan yondashuvni ta'minlaydi. Raqamli korpuslar, elektron lug'atlar, matnni

avtomatik segmentatsiya tizimlari, terminologik bazalar va elektron tahrirlash vositalari tarjima sifatini yaxshilashga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy resurslar sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy tendensiyalarning bosh jihati shundaki, tarjima jarayoni endilikda nafaqat lingvistik faoliyat, balki axborot texnologiyalari bilan uyg'unlashgan ko'p funksiyali jarayon sifatida qaralmoqda. Matnlarni raqamli muhitda tahlil qilish, so'z boyligini statistik aniqlash, kontekstual moslikni baholash va tarjima strategiyalarini ilmiy asosda tanlash imkoniyati tarjimashunoslikning yanada chuqurlashishiga olib kelmoqda. Shu bilan birga, raqamli vositalar tarjimaning an'anaviy metodlariga alternativ emas, balki ularni to'ldiruvchi, takomillashtiruvchi ilmiy-amaliy vosita sifatida ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jo'rayev, B. Tarjimashunoslik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2020.
2. Rasulov, R. Zamonaviy tarjima nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Qodirova, S. Tilshunoslik va tarjima jarayonida raqamli texnologiyalar. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2021.
4. Yo'ldoshev, A. Tarjima jarayonida elektron resurslardan foydalanish metodikasi. – Toshkent: Universitet, 2022.